

de regering monopoliseren. Zij werd bevoegd, het binnenlands verbruik dan wel de invoer met heffingen te belasten; die werden gestort in het Landbouwcrisisfonds. Uit dat fonds werden de toeslagen en de andere steungelden geput. Alle personen die bij de productie, verwerking of distributie van een crisisproduct betrokken waren, werden verplicht, zich te organiseren in verbanden die het gehele land bestreken en doorgaans in Den Haag een centrale leiding en een centraal bureau kregen. Terecht nam men aan dat het niet zou ontbreken aan pogingen, de getroffen maatregelen te ontduiken; om dat tegen te gaan werd een bijzondere tuchtrechtspraak in het leven geroepen.

Op deze grondslag nu nam men beschermende maatregelen van grote gevarieerdheid. Van tarwe en boter werd de afzet gegarandeerd; voor tuinbouwproducten werden minimumprijzen vastgesteld waar dan weer tegenover stond dat de gronden waar men die producten telen mocht, aan jaarlijks wisselende grenzen gebonden werden; een soortgelijk systeem ging gelden voor suiker en fabrieksaardappelen alsmede voor melk; van de rundvee-, varkens- en pluimveestapel werd de omvang door de overheid bepaald en beperkt: aldus werden de prijzen opgedreven; moesten aardappelen of moest rogge 'doorgedraaid' worden, dan kregen de boeren een extra toeslag: vergoeding voor de niet-gemaakte winst; op granen kwam bij invoer een flinke heffing te rusten; wie boter, varkens of eieren uitvoerde, kreeg een toeslag uitbetaald.

In het verkeer met het buitenland had dit systeem als effect dat men kon blijven concurreren, d.w.z. dat producten aangeboden werden tegen wereldmarktprijzen ook als die ver beneden de Nederlandse kostprijs lagen. Zo betaalde Engeland in '36 voor de Nederlandse boter gemiddeld 52 cent per kilo; de kostprijs bedroeg f 1,20. De uitvoer naar Engeland in dat jaar, bijna 41 000 ton, kwam er dus op neer dat 'ongeveer f 27 miljoen aan de Engelse boterverbruikers werd geschonken'.¹ Maar als men dat had nagelaten? Dan zouden duizenden boeren en tientallen coöperatieve bedrijven met al hun onverkochte producten aan de rand van het faillissement zijn gebracht, of over die rand heen. Wat zij via het Landbouwcrisisfonds aan toeslagen ontvingen, moest intussen opgebracht worden, en werd opgebracht, door de Nederlandse consumenten. De crisisheffingen verhoogden de kosten van het voedingsbudget met een bedrag dat, volgens berekening van het Centraal Bureau voor de Statistiek, voor de verschillende inkomensgroepen uiteenliep van 8 tot bijna 11%.²

¹ P. A. Blaisse, a.v., dl. VI, p. 196.   ² F. A. G. Keesing, a.v., dl. III, p. 187.